

❖ ریسک اعتباری

ریسک اعتباری عبارت است از احتمال بروز زیان ناشی از قصور طرف مقابل در ایفای اصل و فرع تعهدات، از این رو است که رکن اصلی بانکداری با کارکرد صحیح، طرح و اجرای سیاست‌ها و روش‌های مکتوب در رابطه با شناسایی، ارزیابی، مراقبت و کنترل ریسک اعتباری مفهوم می‌یابد. سیاست‌های اعتباری چارچوبی را برای وام‌دهی تعیین و فعالیت‌های اعتبار دهی بانک را هدایت می‌کند. سیاست‌های اعتباری باید موضوعاتی همچون بازارهای هدف، ترکیب پرتفوی، شرایط قیمت‌گذاری، ساختار حدود، مقام مسئول تصویب‌کننده وام، نحوه گزارش‌دهی/فرآیند مربوط به موارد استثناء و ... را در برگیرد. این‌گونه فعالیت‌ها باید به‌روشنی تعریف‌شده، همسو با رویه‌های احتیاطی بانکی بوده و با اندازه و پیچیدگی‌های فعالیت بانک متناسب باشد. این سیاست‌ها باید با توجه به عوامل داخلی و خارجی مانند موقعیت بازار بانک، منطقه تجاری، توانایی‌های کارکنان و فن‌آوری، طرح‌ریزی و اجرا شود.

این‌گونه سیاست‌ها به‌ویژه باید اهداف بانک را در زمینه ترکیب پرتفوی، حدود اکسپوزر نسبت به طرف مقابل یا گروهی از طرف‌های مقابل مرتبط، صنایع یا بخش‌های اقتصادی خاص، مناطق جغرافیایی و محصولات ویژه، تعیین کنند. بانک‌ها باید مطمئن شوند که حدود اکسپوزرهای داخلی آن‌ها در تطابق با هرگونه حدود یا محدودیت‌های احتیاطی است که توسط بازرسان بانکی (ناظر) تعیین شده است.

❖ سیاست‌ها و خط‌مشی‌های اعتباری

سیاست‌های اعتباری بانک در حوزه‌های تسهیلات و مطالبات به شرح زیر است:

- الف- تسهیلات: رعایت سقف‌های مجاز مصرف، اصلاح پرتفوی تسهیلات بر اساس مدت و بازده
- ب- مطالبات: کاهش مانده مطالبات و بررسی پرونده‌های کلان مطالباتی

همچنین اهم برنامه‌ها و الزامات اعتباری بانک به شرح زیر است:

- تعیین اهداف کمی اعطای تسهیلات، وصول مطالبات، ضمانت‌نامه‌ها و اعتبارات اسنادی؛
- تعیین حدود اختیارات ارکان اعتباری در اعطای تسهیلات و وصول مطالبات؛
- نصب و اجرای سیستم‌های نظارتی اعطای تسهیلات؛
- تأکید بر امر ظرفیت سنجی مشتریان برای اعطای تسهیلات؛
- برقراری نظام کنترلی و نظارتی بر کیفیت گزارش‌های اطلاعاتی؛
- کاهش ریسک تسهیلات و تعهدات از طریق اخذ وثایق مطمئن؛
- رعایت دقیق اجرای آیین‌نامه‌های ذینفع واحد، اشخاص مرتبط و تسهیلات و تعهدات کلان؛

- برگزاری مستمر جلسات کمیته‌های احیا و وصول مطالبات در سطوح مختلف به‌منظور تعیین تکلیف سریع پرونده‌های مطالباتی مشتریان؛
- توجه خاص به علل رشد مطالبات سررسید گذشته، معوق اعتبارات اسنادی پرداخت‌شده و ضمانت‌نامه‌های پرداخت‌شده و استخراج وضعیت آن‌ها و ارائه گزارش و پیشنهاد لازم؛
- نظارت ادواری توسط ناظرین پیش‌بینی‌شده در بخشنامه‌ها، بازدید از محل فعالیت موضوع تسهیلات و پیشرفت آن و نحوه اجرا به‌صورت تصادفی توسط ناظرین و سایر افراد ذیصلاح و اعضای کمیته‌های اعتباری.

❖ واحدهای اجرایی مدیریت ریسک اعتباری

حوزه پیاده‌سازی کل بانک به‌ویژه شعب، مدیریت اعتبارات، مدیریت پیگیری وصول مطالبات، کمیته‌های اعتباری و سایر ارکان اعتباری بانک است.

❖ حدود اختیارات سطوح مختلف سازمانی برای تصویب تسهیلات و تعهدات

یک جزء مهم از مدیریت ریسک اعتباری، تعیین حدود اکسپوزر برای طرف‌های مقابل فردی یا گروهی از طرف‌های مقابل مرتبط است. با توجه به تفکیک حوزه‌های «بانکداری شرکتی» و «خرد و صنفی» در بانک، معیار تصمیم‌گیری در خصوص تسهیلات و تعهدات در سه حوزه تسهیلات و تعهدات کلان^۱، تسهیلات و تعهدات اشخاص مرتبط و تسهیلات و تعهدات خرد و صنفی است.

تسهیلات و تعهدات کلان

تسهیلات و تعهدات در حوزه کلان، بر اساس شناسایی ذی‌نفع واحد^۲ است. مصادیق ذی‌نفع واحد به شرح زیر است:

- شخص حقیقی یا حقوقی به‌طور مستقل
- اشخاص حقیقی و حقوقی دارای روابط مالکیتی شامل:
 - ✓ شخص حقیقی به‌اتفاق همسر و افراد تحت تکفل وی با واحد(های) تابعه و وابسته آن‌ها؛
 - ✓ شخص حقوقی با واحد(های) تابعه و وابسته آن؛
 - ✓ واحدهای تابعه و وابسته یک شخص حقیقی یا حقوقی با یکدیگر مشروط بر آن‌که حاصل ضرب درصد تملک آن‌ها توسط شخص مزبور، حداقل ۲۰ درصد باشد.

^۱ مجموع خالص تسهیلات اعطایی و تعهدات ایجادشده به یا برای هر ذی‌نفع واحد که میزان آن حداقل معادل ۱۰ درصد سرمایه پایه بانک باشد.

^۲ یک شخص حقیقی یا حقوقی به‌طور مستقل یا دو یا چند شخص حقیقی که به‌واسطه برخورداری از روابط مالکیتی، مدیریتی، مالی، کنترلی یا به هر نحو دیگری می‌توانند بانک را در معرض ریسک قرار دهند، بدین ترتیب که مشکلات یکی از آن‌ها بتواند به دیگری تسری یابد و منجر به عدم بازپرداخت یا ایفای به‌موقع تسهیلات یا تعهدات آن‌ها شود.

• اشخاص حقوقی دارای روابط مدیریتی شامل:

- ✓ شخص حقوقی با شخص حقوقی دیگری که حداقل دوسوم اعضای هیئت مدیره آن‌ها مشترک باشد؛
- ✓ شخص حقوقی با شخص حقوقی دیگری که رئیس هیئت مدیره آن‌ها مشترک باشد.

• شخص حقیقی و حقوقی دارای روابط مالی شامل:

- ✓ شخص حقیقی با همسر و افراد تحت تکفل وی؛
- ✓ ضامن با مضمون‌عنه مشروط بر آن‌که میزان ضمانت، حداقل معادل ۷۵ درصد درآمد سالیانه یا دارایی ضامن باشد. عکس رابطه فوق در صورتی مصداق دارد که اشخاص مزبور دارای ضمانت متقابل باشند؛
- ✓ شخص (الف) با شخص (ب) مشروط بر آن‌که بیش از ۵۰ درصد درآمد ناخالص سالیانه شخص (الف) توسط شخص (ب) تأمین شود. عکس رابطه فوق مصداق ندارد؛
- ✓ اشخاصی که هر یک دارای حداقل ۲۰ درصد از سهام یا سرمایه دارای حق رأی یک شخص حقوقی باشند؛
- ✓ اشخاصی که بیش از ۵۰ درصد درآمد ناخالص سالیانه هر یک از آن‌ها از منبع درآمد واحدی باشد.

• شخص حقیقی و حقوقی دارای روابط کنترلی شامل:

- ✓ شخص حقیقی به اتفاق همسر و افراد تحت تکفل وی با شخص حقوقی که به هر نحوی دارای حق رأی بیش از ۲۰ درصد آرای آن شخص حقوقی هستند.
- ✓ شخص حقوقی با شخص حقوقی دیگری که به هر نحوی دارای حق رأی بیش از ۲۰ درصد آرای آن است.
- ✓ شخص حقیقی یا حقوقی با شخص حقوقی دیگری که قادر به راهبری سیاست‌های مالی و عملیاتی از جمله تصمیمات مربوط به تقسیم سود آن است.
- ✓ شخص حقیقی یا حقوقی با شخص حقوقی دیگری که به هر نحوی قادر به نصب و عزل اکثریت اعضای هیئت مدیره آن است.

دفاتر بانکداری شرکتی در صورت شناسایی ذی‌نفعان واحد، باید اطلاعات تسهیلات گیرنده را در سیستم آمار و اطلاعات بانک در قسمت ذی‌نفع واحد وارد کنند.

اعطای تسهیلات یا ایجاد تعهدات به هر ذی‌نفع واحد که موجب قرار گرفتن تسهیلات و تعهدات مزبور در شمول تسهیلات و تعهدات کلان شود، باید به تصویب هیئت مدیره بانک برسد. بنابراین در صورت واجد شرایط بودن مشتری برای دریافت تسهیلات و تعهدات و رعایت حدود تعیین شده، مجوز مربوطه باید از هیئت مدیره دریافت شود.

حدود تسهیلات و تعهدات کلان:

- ۱- حداکثر مجموع تسهیلات و تعهدات کلان به هر ذی‌نفع واحد نباید از ۲۰ درصد سرمایه بانک تجاوز کند.
- ۲- حداکثر مجموع تسهیلات و تعهدات کلان، ۸ برابر سرمایه پایه بانک است.
- ۳- در مواردی که میزان تسهیلات مورد تقاضای یک ذی‌نفع واحد بیش از حدود تعیین شده در این آیین‌نامه باشد، بانک می‌تواند با رعایت حدود مقرر، از روش اعطای تسهیلات به صورت مشترک (سندیکایی، کنسرسیومی یا روش‌های مشابه) استفاده کند.

تسهيلات و تعهدات اشخاص مرتبط:

تسهيلات و تعهدات در حوزه اشخاص مرتبط، بر اساس شناسايی اشخاص مرتبط^۳ است. مصادیق اشخاص مرتبط به شرح زیر است:

۱. مدیران مؤسسه اعتباری مشتمل بر اعضای هیئت مدیره، مدیرعامل قائم مقام مدیرعامل و سایر اعضای هیئت عامل
۲. حسابرس مستقل (اعم از مؤسسه حسابرسی و شریک مسئول کار) و بازرس قانونی مؤسسه اعتباری؛
۳. شخص حقیقی و اعضای خانواده وی شامل پدر، مادر، همسر و فرزندان که منفرداً یا جمعاً مالکیت حداقل پنج درصد از سهام مؤسسه اعتباری را دارا می باشند.
۴. پدر، مادر، همسر و فرزندان مصادیق یادشده در ردیفهای ۱ و ۲
۵. شخص حقوقی که سهام یا سرمایه آن متعلق به مصادیق یادشده در ردیفهای ۱، ۲، ۳ و ۴ است، به گونه ای که اشخاص مرتبط یادشده قادر به تعیین حداقل یک عضو هیئت مدیره در آن شخص حقوقی باشند.
۶. شخص حقوقی که اشخاص مرتبط یادشده در ردیفهای ۱، ۲، ۳ و ۴ دارای مناصب مدیریتی (عضو هیئت مدیره، هیئت عامل، مدیرعامل و قائم مقام مدیرعامل) در آن شخص حقوقی باشند.
۷. شخص حقوقی که مستقیماً، مالکیت حداقل پنج درصد از سهام مؤسسه اعتباری را دارا باشد.
۸. شخص حقوقی که حداقل ده درصد سهام یا سرمایه آن مستقیماً متعلق به مؤسسه اعتباری است.
۹. شخص حقوقی که حداقل بیست درصد سهام یا سرمایه آن مستقیماً متعلق به اشخاص حقوقی مندرج در بند ۸ است.

حدود تسهیلات و تعهدات اشخاص مرتبط:

- ✓ حد فردی: مجموع خالص تسهیلات و تعهدات به هر شخص نباید از سه درصد سرمایه پایه بانک تجاوز کند.
 - ✓ حد جمعی: مجموع خالص تسهیلات و تعهدات به اشخاص مرتبط نباید از چهل درصد سرمایه پایه بانک تجاوز کند.
- تسهيلات و تعهدات به اشخاص مرتبط باید قبل از اعطا/ایجاد به تصویب هیئت مدیره بانک برسد. جلسات تصمیم گیری هیئت مدیره برای اعطا/ایجاد تسهیلات و تعهدات به اشخاص مرتبط بدون حضور اشخاص مرتبط ذینفع آن تسهیلات و تعهدات، برگزار می شود.

تسهيلات و تعهدات شرکتی:

مرجع تصمیم گیری برای تسهیلات و اعتبارات مرتبط با هر مشتری شرکتی تا سقف تعیین شده در بخش نامه «شرایط و ضوابط اعطای تسهیلات به مشتریان شرکتی»، کمیسیون بانکداری شرکتی است و برای مبالغ بیش از ذکر شده در آن، مرجع تصمیم گیری هیئت مدیره بانک است.

^۳ اشخاص حقیقی و حقوقی هستند که به نحوی از انحاء نظیر داشتن روابط شخصی، مالکیتی، مدیریتی و نظارتی بتوانند به طور مستقیم و یا غیرمستقیم بر تصمیم گیری های بانک کنترل کرده و یا نفوذ قابل ملاحظه ای داشته باشند، به گونه ای که بانک را تبدیل به منبع مالی ترجیحی خود کرده و بدین ترتیب منافع بانک، تحت الشعاع منافع اشخاص یادشده قرار گیرد.

تسهیلات و تعهدات خرد و صنفی:

تسهیلات و تعهدات در حوزه خرد و صنفی، بر اساس نوع مشتریان و میزان فروش ایشان است. از این رو مشتریان در حوزه خرد و صنفی طبق معیار زیر شناسایی می‌شوند:

- ۱- اشخاص حقیقی: تمامی اشخاص حقیقی بالای ۱۸ سال با هر مبلغ درخواست تسهیلات و تعهدات.
- ۲- اشخاص حقوقی: آن گروه مشتریان حقوقی بدون در نظر گرفتن ذینفعان واحد آنها طبق آخرین صورت‌های مالی حسابرسی شده دارای فروشی حداکثر معادل قیمت ذکر شده در آخرین بخشنامه «شرایط اعطای تسهیلات خرد و صنفی» بانک سامان داشته باشند.

تمامی شعب صرفاً درخواست‌های اعتباری دریافتی در محدوده فوق را پذیرش و مورد بررسی قرار می‌دهند، در صورتی که درخواست‌های اعتباری بیش از سقف یاد شده باید مراتب با هماهنگی مدیریت اعتبارات خرد و صنفی به مدیریت بانکداری شرکتی منعکس شود.

صرف نظر از مبلغ تسهیلات مورد تقاضا یا مورد استفاده، ارائه هرگونه خدمات اعتباری به مشتریان زیر صرفاً از طریق مدیریت بانکداری شرکتی صورت پذیرد:

۱. شرکت‌های دارای فروش بیش از مبلغ ذکر شده در بخش‌نامه «شرایط اعطای تسهیلات خرد و صنفی»؛
۲. شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی؛
۳. اشخاص مرتبط و شرکت‌های زیرمجموعه بانک؛
۴. شرکت‌های زیرمجموعه سایر بانک‌ها؛
۵. شرکت‌های سهامی عام پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار؛
۶. اشخاص خارجی

ارکان تصمیم‌گیری اعتبارات خرد و صنفی:

در مدیریت اعتبارات خرد و صنفی شعب بانک سامان از لحاظ حدود اختیارات اعتباری متفاوت بوده و به پنج گروه، شعبه گروه ممتاز، شعب گروه یک، شعب گروه دو، شعب گروه سه و شعب گروه چهار طبقه‌بندی می‌شوند. حدود اختیارات اعتباری هر گروه از شعب برای تصویب و قبول نوع، ترکیب و میزان وثایق، تابع شرایط مندرج در بخشنامه «شرایط اعطای تسهیلات خرد و صنفی» بانک سامان و الحاقیه‌ها و اصلاحات بعدی است.

کلیه شعب موظف هستند با رعایت مقررات مربوط به حدود اختیارات اعتباری شعب برای تصویب تسهیلات اعتباری و ضمانت‌نامه، همه درخواست‌های اعتباری مشتریان را که در حدود اختیارات تفویض شده باشد (با احتساب تعهدات و بدهی‌های موجود مشتری) در کمیسیون‌های که به همین منظور و در سطوح مختلف بانک تشکیل می‌شوند اتخاذ و تصمیم‌گیری کنند. کمیسیون‌های مزبور که در خصوص اعطای تسهیلات ریالی و ارزی، صدور ضمانت‌نامه‌ها، گشایش اعتبارات اسنادی و ثبت سفارش بروات اسنادی با تضمین بانک تصمیم‌گیری می‌کنند عبارت‌اند از:

۱. کمیته اعتباری شعبه
۲. کمیته اعتباری سرپرستی

۳. کمیته داخلی اعتبارات متوسط

۴. کمیته اعتبارات متوسط

❖ میزان پذیرش ریسک اعتباری

اشتهای ریسک اعتباری در بانک سامان به گونه‌ای است که طبق آن نوع، حجم، ماهیت و محتوای ریسک اعتباری تعیین می‌شود. تعیین اشتهای ریسک شامل دو مسئله بازار هدف و حداکثر سهم آن بازار از پرتفوی اعتباری است که برای این منظور بانک سامان سالانه در قالب برنامه عملیاتی هرسال بازار هدف خود را در زمینه اقلام بالای خط و زیر خط ترازنامه را تعیین می‌کند. بانک سامان اشتهای ریسک خود را برای حوزه‌های زیر تعریف می‌کند:

۱- بانکداری شرکتی

۲- بانکداری خرد و صنفی

مسئول تعریف و بازنگری بخش‌های اقتصادی شامل هدف و میزان کلی پرتفوی اعتباری بانک، کمیسیون عالی استراتژی و بودجه است.

❖ میزان و وضعیت تمرکز تسهیلات و تعهدات به تفکیک گروه‌های مختلف مشتریان، بخش‌های اقتصادی، مناطق جغرافیایی و نظایر آن

میزان و وضعیت تمرکز تسهیلات و تعهدات به تفکیک گروه‌های مختلف مشتریان، بخش اقتصادی، به شرح زیر است:

نوع مشتری	نوع اصلی بخش	سهم پرتفوی
خرد و متوسط	بازرگانی	۴,۴%
	خدمات	۲۵,۵%
	صنعت	۲۴,۸%
	کشاورزی	۰,۱%
	متفرقه	۰,۰%
	مسکن و ساختمان	۷,۶%
	معدن	۰,۱%
مجموع		۶۲,۶%
شرکتی	بازرگانی	۶,۲%
	خدمات	۳,۸%

صنعت	۲۳,۹%	
کشاورزی	۲,۶%	
متفرقه	۰,۰%	
مسکن و ساختمان	۰,۹%	
معدن	۰,۱%	
مجموع	۳۷,۴%	
کل تسهیلات	مجموع	۱۰۰,۰%

❖ فرآیند اعتبارسنجی مقاضیان

فرایند اعتبارسنجی، فرایندی است که در آن با استفاده از مؤلفه‌هایی همچون محیط اقتصاد کلان، وضعیت کسب‌وکارهای مشتری و وضعیت مالی و سابقه اعتباری، مشتری ارزیابی می‌شود که اهلیت وی برای دریافت تسهیلات روشن مشخص شود. با توجه به اینکه مشتریان مصرفی، صنفی و شرکتی از لحاظ ماهیتی متفاوت هستند بنابراین نیازمند رویه‌های اعتبارسنجی مختص هرکدام از گروه‌های مشتری‌های یادشده هستیم. از این رو بانک سامان از رویه‌های اعتبارسنجی ویژه مشتریان مصرفی، ویژه مشتریان صنفی، ویژه مشتریان شرکتی استفاده می‌کند. این سه رویه از رویه کلی اعتبارسنجی زیر پیروی می‌کند.

رویه کلی فرایند اعتبارسنجی در بانک سامان طی مراحل زیر صورت می‌پذیرد.

- شعب مسئولیت اولیه برای پذیرش مشتری، ایجاد، تهیه گزارش‌های اعتباری و رتبه مشتری، استعلام از سامانه‌های موجود و نگهداری اطلاعات را بر عهده دارند.
- علاوه بر اخذ گزارش‌های بالا کلیه شعب موظف‌اند برای پرداخت تسهیلات حرفه‌ای (تسهیلات به‌منظور سرمایه در گردش، توسعه کسب‌وکار و یا ایجاد کسب‌وکار) تا سقف ده میلیارد ریال نسبت به بازدید از محل فعالیت متقاضی و اخذ صورت‌ها و اطلاعات مالی مشتری و تهیه گزارش کارشناسی از وضعیت مالی وی اقدام و نتایج حاصل را در قالب یک فقره گزارش کارشناسی به همراه اظهارنظر صریح کارشناس در پرونده اعتباری مشتری درج کرده و بر مبنای آن نسبت به اتخاذ تصمیم مقتضی اقدام کنند.
- کمیته‌های اعتباری مسئولیت بررسی پیشنهادهای ارائه شده توسط شعب، بررسی رتبه مشتری، مدیریت حدود اعتباری شعبه و اظهارنظر اعتباری را بر عهده دارند.
- کمیته‌های اعتباری مسئولیت تصویب اعتبار در نهادهای تصمیم‌گیری با توجه به مبلغ اعتبار را بر عهده دارند.
- واحد ریسک مسئولیت اظهارنظر مستقل بر روی اعتبارات اعطایی از طریق طراحی و به‌روزرسانی سیستم رتبه‌بندی، کنترل و نظارت ریسک اعتباری را بر عهده دارد. ساختار رتبه‌بندی و اعتبارسنجی در بانک سامان در چهار مرحله زیر انجام می‌شود:

۱. طراحی مدل رتبه‌بندی و اعتبارسنجی: واحد ریسک بانک سامان مسئولیت طراحی مدل رتبه‌بندی و اعتبارسنجی انواع مشتریان را بر عهده دارد که در این راستا از نظرات ارکان اعتباری استفاده‌کننده نیز بهره می‌برد. تأیید مدل با کمیته فرعی ریسک اعتباری و کمیته عالی ریسک است.

۲. ساخت و تحویل سامانه رتبه‌بندی و اعتبارسنجی: ساخت سامانه مبتنی بر مدل تأییدشده، بر عهده شرکت اعتبارسنجی حافظ سامان ایرانیان است که از شرکت‌های تابعه بانک سامان است. انتقال کامل جزئیات طراحی مدل به شرکت، بر عهده واحد ریسک است.

۳. استفاده از سامانه رتبه‌بندی و اعتبارسنجی: سامانه بر اساس ارکان اعتباری استفاده‌کننده، در بستری مناسب در اختیار کاربران نهایی آن قرار داده می‌شود.

۴. ثبت بازخورد و بهبود مدل با تأیید کمیته‌های مربوطه: بازخوردهای کاربران استفاده‌کننده از سامانه، از طریق واحد ریسک موردبررسی قرار می‌گیرد. همچنین واحد ریسک به‌صورت دوره‌ای گزارشی از دقت و کارایی مدل به کمیته‌های تخصصی ارائه می‌کند که در آن در مورد تعدیل یا تغییر مدل، تصمیم‌گیری می‌شود.

- وظایف مدیریت ریسک از وظایف کسب‌وکار و ارتباط با مشتریان در حوزه اعتبارات مجزا است.
- اصول تصمیم‌گیری اعتباری، کنترل و گزارش دهی مستقل ریسک اعتباری تحت هر شرایطی معتبر است.

رویه اعتبارسنجی مشتریان حقوقی بانک سامان در بخش بعدی به‌صورت کلی تشریح شده است.

استقرار مدل اعتبارسنجی مشتریان شرکتی بانک:

بانک سامان به‌منظور ارتقا و بهبود فرایند اعتبارسنجی خود اقدام به استقرار و بهره‌گیری مؤثر از این رویکرد در خصوص اعتبارسنجی مشتریان کرده است. این مدل اعتبارسنجی برگرفته از رویکردهای بین‌المللی است که با توجه به شرایط ایران، مورد استفاده قرار گرفته است. گروه هدف اصلی این مدل مشتریان حقوقی و در مراحل بعد مشتریان حقیقی بزرگ می‌باشند.

ساختار کلی ارزیابی اعتباری مشتریان شرکتی

پروفایل ریسک کسب و کار: ریسک کسب و کار یک شرکت بازار و تحرک های بخشی آن را به عنوان یک محرک کسب و کار در نظر می گیرد. پروفایل ریسک کسب و کار به بخش های زیر تقسیم می شود:

- تحلیل صنعت
- جایگاه رقابتی

✓ **تحلیل صنعت:** محرک های مرتبط با صنعت باهدف به کارگیری محرک های عمومی هر صنعت تعریف شده و به بخش های زیر تقسیم می شود:

- ادوار تجاری: این مقیاس ریسک نوسان فروش و سود عملیاتی را در آینده قابل پیش بینی در مقایسه با عملکرد گذشته صنعت.
- موانع ورود: سطح حمایت و حفاظت از شرکت هایی که در صنعت فعال هستند را اندازه می گیرد.
- ریسک جایگزینی: ریسک و آسیب پذیری صنعت را در خصوص منسوخ شدن و بلوغ تکنولوژی اندازه می گیرد.

✓ **جایگاه رقابتی شرکت باهدف ویژگی های خاص و ریسک های مربوط به آن لحاظ می شود.** تحلیل بر مبنای فاکتورهای ریسک زیر است:

- سهم بازار
- تنوع و گستردگی
- سودآوری عملیاتی

پروفایل ریسک مالی:

ریسک مالی نقاط قوت پروفایل مالی شرکت را در نظر می گیرد و توانایی آن را برای ایجاد جریان نقد شونده و الزامات تعهدی، انعطاف پذیری مالی و پایداری آن را لحاظ می کند. شرکتی با پروفایل ریسک مالی قوی در تسهیل اثرات منفی چرخه اقتصادی، پویایی صنعت، تغییرات مقرراتی و زیان پیش بینی نشده بر مبنای درآمد بهتر عمل می کند. این رویه اعتبارسنجی متمرکز بر نسبت های جریان نقدینگی مانند نسبت های اهرمی و نسبت های پوشش هزینه ثابت است. این نسبت ها شاخص های مناسب برای ریسک اعتباری می باشند. این نسبت ها بر اساس رویه های حسابداری نسبت به نسبت های مالی که بر اساس آیت های سود و زیان یا ترازنامه به دست می آیند، کمتر تحت تغییر و تحریف قرار می گیرند. ارزیابی در کارت امتیازی بر اساس فاکتورهای ریسک زیر انجام می شود:

- سپر بدهی و اهرم
- انعطاف پذیری مالی و ایجاد جریان نقد
- نقدینگی

مدل مزبور برای ارزیابی ریسک مشتریان ده طبقه یا گرید را در نظر می‌گیرد و مشتریان بر اساس اعتبار کسب‌شده به این طبقات نگاشت می‌شوند.

رتبه متناظر S&P	طیف ریسک	گرید
AAA تا BBB+	ریسک کم	گرید ۱
BBB	ریسک کم	گرید ۲
BBB-	ریسک کم	گرید ۳
BB+	ریسک متوسط	گرید ۴
BB	ریسک متوسط	گرید ۵
BB-	ریسک متوسط	گرید ۶
B+	ریسک زیاد	گرید ۷
B	ریسک زیاد	گرید ۸
B-	ریسک زیاد	گرید ۹
CCC	نکول	گرید ۱۰

طبق این مدل ۹ طبقه از مشتریان در بخش غیرنکول با سه درجه ریسک کم، متوسط و زیاد قرار می‌گیرند و طبقه ۱۰ به مشتریانی که از لحاظ مالی و یا کسب‌وکاری وضعیت بسیار بدی دارند تخصیص می‌یابد.

ارزیابی کلی اساساً بر مبنای ارزیابی پروفایل ریسک کسب‌وکار و پروفایل ریسک مالی شرکت است. سپس این ارزیابی بر اساس فاکتورهای زیر تعدیل می‌شود:

➤ سیاست‌های مالی

➤ حمایت‌های سرگروه و دولت

لازم به ذکر است که رویه فوق در حال حاضر برای تمامی مشتریان شرکتی بانک سامان مورد استفاده قرار می‌گیرد.

❖ روش سنجش ریسک اعتباری

برای سنجش ریسک اعتباری در بانک سامان از سیستم ارزیابی کارشناسی مشتریان و نتایج اعتبارسنجی شرکت حافظ سامان ایرانیان و سیستم رتبه‌بندی مشتریان شرکتی استفاده می‌شود:

▪ ارزیابی تسهیلات و بازنگری مستمر؛

▪ ارزیابی کیفیت اعتباری مشتریان یا گروه‌های وام‌گیرنده بر اساس نتایج رتبه‌بندی و نظرات

کارشناسی؛

- اعلام هشدار سریع در مورد تغییر نامطلوب وضعیت اعتباری مشتریان؛
- قیمت‌گذاری وام‌ها مبتنی بر ریسک؛
- مدیریت مؤثر وام‌های مسئله‌دار.

❖ روش‌های کاهش ریسک اعتباری

یکی از راه‌های کاهش ریسک اعتباری دریافت وثیقه با توجه به درجه ریسک و نقد شوندگی آن است. انواع وثایق با توجه به درجه ریسک به سه گروه تقسیم می‌شوند:

وثایق درجه یک

۱. وثیقه درجه یک نوع اول: شامل سپرده قرض الحسنه پس انداز-توثیق-ریالی و بدون کارت بانکی
۲. وثیقه درجه یک نوع دوم: شامل سایر سپرده‌ها (به‌استثنای حساب جاری و سپرده آتیه)، گواهی سپرده سرمایه‌گذاری بلندمدت عام بانام و بی‌نام صادره بانک سامان که نرخ سود آن‌ها کمتر و یا معادل نرخ سود علی‌الحساب فعلی سپرده بلندمدت بانک است و گواهی سرمایه‌گذاری صندوق‌های با درآمد ثابت که بانک سامان به‌عنوان مدیر ثبت یا ضامن واحدهای سرمایه‌گذاری صندوق است؛
۳. وثیقه درجه یک نوع سوم: شامل اوراق مشارکت بانک مرکزی ج.ا.و اوراق مشارکت دولتی
۴. وثیقه درجه یک نوع چهارم: شامل سپرده‌های سرمایه‌گذاری و گواهی سپرده سرمایه‌گذاری بلندمدت عام بانام و بی‌نام صادره بانک سامان که نرخ سود آن‌ها بیش از نرخ سود علی‌الحساب فعلی سپرده بلندمدت بانک است،

وثایق درجه دو

شامل اموال غیرمنقول و سهام شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار (به‌استثنای سهام شرکت‌هایی که معاملات آن‌ها در بازار پایه توافقی انجام می‌شود) و اسناد خزانه اسلامی است.

وثایق درجه سه

۱. شامل سفته تضمینی و اسناد تضمینی است.

یادآور می‌شود پذیرش وثایق، تابع شرایط مندرج در بخشنامه «شرایط اعطای تسهیلات خرد و صنفی» بانک سامان و الحاقیه‌ها و اصلاحات بعدی است.

نوع وثیقه	شرح وثیقه	نسبت موجودی تسهیلات
وثایق درجه ۱	سپرده بانکی - ضمانت نامه بیمه نامه - اوراق مشارکت	۱۳,۷%
وثایق درجه ۲	ملک - سهام	۱۵,۷%
وثایق درجه ۳	چک - سفته - منقول قرارداد لازم الاجرا - سایر	۷۰,۶%

❖ میزان سرمایه لازم برای پوشش ریسک اعتباری

میزان سرمایه لازم برای پوشش ریسک اعتباری دارایی های بانک مبلغ ۵۴,۳۰۶,۱۶۱ میلیون ریال است. محاسبات این میزان سرمایه در جدول زیر ارائه شده است

جدول محاسبه میزان سرمایه لازم برای پوشش ریسک اعتباری

۱۳۹۹/۱۲/۳۰	۱۴۰۰/۱۲/۲۹	
میلیون ریال	میلیون ریال	جمع دارایی های موزون به ریسک اعتباری
۵۵۷,۳۸۱,۲۴۹	۶۷۸,۸۲۷,۰۱۴	ضریب (درصد)
۸	۸	سرمایه مورد نیاز برای پوشش ریسک اعتباری
۴۴,۵۹۰,۵۰۰	۵۴,۳۰۶,۱۶۱	

❖ معیارهای دریافت وثایق برای ارقام در معرض ریسک اعتباری:

معیار دریافت وثایق در بانک بر اساس رتبه مشتری و اعتبارسنجی مشتری صورت می گیرد. مشتریانی که از نظر اعتباری ریسک کمتری داشته باشند متناسب با ریسک کمتر، وثایق دریافتی کمتری مشمول مشتری خواهد شد؛ و بالعکس در خصوص مشتریان با ریسک بیشتر و رتبه اعتباری کمتر، هر چه قدر رتبه اعتباری مشتری کمتر باشد، میزان و نوع وثایق محکم تر و با قدرت نقد شوندگی بالاتری خواهد بود. ارزیابی وثایق به صورت دوره ای و بر اساس

بخشنامه‌های مربوطه صورت می‌گیرد تا از کفایت پوشش آن‌ها اطمینان حاصل شود. به‌طور کلی با توجه به نسبت مطالبات غیر جاری بانک و به‌منظور انجام برخی تغییرات در سیاست‌های اعتباری موجود که باهدف کاهش ریسک اعتباری تسهیلات انجام پذیرفته، پرداخت تسهیلات ریالی با توجه به رتبه اعتباری مشتری صرفاً در قبال اخذ وثایق و تضمینات مندرج در بخشنامه «شرایط اعطای تسهیلات خرد و صنفی» میسر است.

• بیمه مرهونات و وثایق

به‌منظور پیش‌گیری از ریسک‌های مترتب بر وثایق و اموال موضوع معاملات، وثایق تسهیلات اعطایی و عنداللزوم اموال و کالاهای موضوع معاملات، بانک همه‌ساله و در طول مدت قرارداد به هزینه مشتری در مقابل خطرات ناشی از آتش‌سوزی، انفجار، صاعقه، سیل و زلزله به نفع بانک بیمه شوند و در این خصوص شرکت بیمه سامان به‌عنوان بیمه‌گر منتخب بانک، خواهد بود. دستورالعمل اجرایی بیمه مرهونات و وثایق به‌صورت زیر است.

الف) اموال و وثایق موضوع بیمه

۱- وثایق مسکونی که عرصه و اعیانی آن‌ها در رهن بانک قرار می‌گیرد.

۲- کارخانه‌ها اعم از ساختمان‌ها و ماشین‌آلات آن‌ها و سایر اموال موضوع معاملات بانک.

ب) مبلغ بیمه و مبنای محاسبه‌ی حق بیمه

مبلغ بیمه برای هر یک از مرهونات، حتی‌الامکان معادل ارزش روز و واقعی آن‌ها (مطابق نظر ارزیاب) تعیین و حق بیمه بر مبنای آن محاسبه می‌شود. حق بیمه سالانه مرهونات ملکی بر مبنای مانده اصل و سود تسهیلات یا ارزش ارزیابی ملک، هرکدام که کمتر باشد، صورت می‌پذیرد.

❖ سازوکارهای کنترل و پایش ریسک اعتباری:

هدف اصلی کنترل و نظارت بر ریسک اعتباری به شرح زیر است:

- ✓ حصول اطمینان از این امر که تسهیلات اعطایی مطابق با قراردادهای موجود است؛
- ✓ بازنگری نحوه به‌کارگیری و کاربرد وجوه؛
- ✓ حصول اطمینان از بازپرداخت به‌موقع و واکنش سریع در عدم بازپرداخت؛
- ✓ حصول اطمینان از پوشش بدهی مشتری توسط جریان نقدی پیش‌بینی‌شده در تسهیلات کلان؛
- ✓ حصول اطمینان از پوشش کافی وثایق در بال شرایط جاری وام‌گیرندگان و تسهیلات غیر جاری؛

- ✓ شناسایی و طبقه‌بندی مشکلات بالقوه اعتبارات مسئله‌دار در اسرع وقت؛
- ✓ شناسایی و گزارش دهی کامل موارد خاص در تصویب اعتبارات به کمیسیون عالی ریسک و کارگروه فرعی ریسک اعتباری.

❖ نحوه مدیریت تسهیلات غیر جاری و میزان ذخایر مربوط به آنها؛

در این رابطه موارد زیر مورد اقدام قرار می‌گیرد:

- ✓ هدف‌گذاری مطالباتی برای مناطق و پیگیری مستمر تحقق هدف؛
- ✓ تشکیل مستمر کمیته پیگیری و وصول مطالبات براری مذاکره با بدهکاران عمده بانک؛
- ✓ مساعدت با مشتریان مطالباتی بانک بر اساس گزارش‌های کارشناسی تهیه‌شده از وضعیت مشتری و اخذ مصوبه از کمیته وصول مطالبات؛
- ✓ تشکیل کمیسیون عالی پیگیری و وصول مطالبات بانک باهدف بررسی پرونده‌های کلان غیر جاری و تعیین تکلیف آنها؛
- ✓ ارزیابی و اخذ وثایق جدید در خصوص پرونده‌های تعیین تکلیف شده؛
- ✓ بررسی میزان کلی ذخایر اخذشده در مقاطع ارائه صورت‌های مالی؛
- ✓ برون‌سپاری وصول مطالبات غیر جاری؛
- ✓ ذخیره‌گیری مطالبات غیر جاری مطابق با بخشنامه‌های صادره.

وصول مطالبات

خطمشی بانک سامان در وصول مطالبات باهدف افزایش بهره‌وری فرایند وصول مطالبات بانک و ایجاد رویکردی نظام‌مند در برخورد و مذاکره با بدهکاران بانک صورت پذیرفته است. رویکرد بانک در این خطمشی، اقدام به‌موقع برای وصول مطالبات و افزایش سخت‌گیری بر بدهکاران با افزایش سن بدهی ایشان، باهدف حفظ منافع و منابع مالی بانک است. در این خصوص پرونده‌های مطالباتی بانک براساس نوع وثیقه و تضمینات در دوطبقه رهنی و دعاوی پیگیری می‌شوند. ساختار بانک در بُعد پیگیری و وصول مطالبات شامل ارکان زیر است:

- ✓ **واحدهای اعطاکننده اعتبار:** به واحدهایی در بانک گفته می‌شود که امور مرتبط با اعطای تسهیلات و اعتبارات به‌منظور تشکیل پرونده اعتباری در آنها صورت می‌پذیرد.

✓ **واحد پیگیری و وصول مطالبات:** پیگیری و وصول مطالبات از مرحله پیگیری تا وصول قطعی مطالبات بانک جزو وظایف و مسئولیت‌های معاونت حقوقی و وصول مطالبات است. این معاونت متشکل از اداره پیگیری مطالبات خرد و صنفی، اداره پیگیری مطالبات کلان، اداره برنامه‌ریزی وصول مطالبات بانک، واحد وصول مطالبات و واحد نگهداری، تجهیز و درآمدزایی اموال تملیکی است.

ذخیره‌گیری مطالبات در بانک

بانک سامان به‌منظور جبران زیان یا خسارت احتمالی ناشی از عدم ایفای تعهدات مشتریان در رابطه با تسهیلات اعطایی آنان دارایی خود را به‌صورت زیر طبقه‌بندی کرده است:

- **طبقه جاری:** پرداخت اصل و سود تسهیلات و یا بازپرداخت اقساط در سررسید صورت گرفته و یا حداکثر از سررسید آن ۲ ماه گذشته است.
- **طبقه سررسید گذشته:** از تاریخ سررسید اصل و سود تسهیلات و یا تاریخ قطع پرداخت اقساط بیش از ۲ ماه گذشته است، ولی تأخیر در بازپرداخت، هنوز از ۶ ماه تجاوز نکرده است. در این صورت فقط مبلغ سررسید شده تسهیلات به این طبقه منتقل می‌شود.
- **طبقه معوق:** اصل و سود تسهیلاتی که بیش از ۶ ماه و کمتر از ۱۸ ماه از تاریخ سررسید و یا از تاریخ قطع پرداخت اقساط سپری‌شده است و مشتری هنوز اقدامی برای بازپرداخت مطالبات نکرده است.
- **طبقه مشکوک‌الوصول:** تمامی اصل و سود تسهیلاتی که بیش از ۱۸ ماه از تاریخ سررسید و یا از تاریخ قطع پرداخت اقساط سپری‌شده است و مشتری هنوز اقدامی برای بازپرداخت مطالبات نکرده است.

نحوه محاسبه ذخایر با توجه به طبقات دارایی به شرح زیر است.

❖ ذخیره عمومی

ذخیره عمومی در پایان سال مالی محاسبه می‌شود. نحوه محاسبه ذخیره عمومی مطالبات مشکوک‌الوصول متناسب با مطالبات یادشده بوده و می‌بایست ۱,۵ درصد کل اعتبارات جاری است.

❖ ذخیره اختصاصی

بانک به منظور احتساب ذخیره اختصاصی، ارزش وثایق هر مورد را با اعمال ضرایب زیر از هر مانده فقره از تسهیلات کسر و سپس اقدام به محاسبه ذخیره ذی ربط می کند.

✓ ۱۰۰ درصد مبلغ وثایق نقدی نظیر سپرده قرض الحسنه پس انداز، سرمایه گذاری کوتاه مدت،

سرمایه گذاری بلندمدت و گواهی سپرده بانکی (اعم از ریالی و ارزی)؛

✓ ۱۰۰ درصد مبلغ اوراق مشارکت منتشره با تضمین دولت یا اوراق مشارکت منتشره توسط

بانک مرکزی؛

✓ ۸۰ درصد اوراق مشارکت با تضمین سیستم بانکی کشور؛

✓ حداکثر ۷۰ درصد ارزش بازار املاک و مستغلات؛

✓ حداکثر ۷۰ درصد ارزش بازار سهام پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار، اسناد معتبر بانکی نظیر

اعتبارات اسنادی معامله شده، ضمانت نامه های بانکی و موارد مشابه؛

✓ حداکثر ۵۰ درصد ارزش بازار ماشین آلات و تجهیزات.

میزان ذخیره اختصاصی به تسهیلاتی که در طبقات غیر جاری (سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول) قرار دارند بر اساس ضرایب زیر محاسبه می شود.

درصد ذخیره گیری

۱۰	- مانده تسهیلات موضوع طبقه سررسید گذشته
۲۰	- مانده تسهیلات موضوع طبقه معوق
۵۰ تا ۱۰۰	- مانده تسهیلات موضوع طبقه مشکوک الوصول

احتساب ذخیره برای دارایی های طبقه مشکوک الوصول به میزان بیش از ۵۰ % مستلزم ارزیابی ویژه و ارائه دلایل قابل قبول طبق استانداردهای حسابداری است. در هر حال برای کلیه تسهیلاتی که ۵ سال یا بیشتر از سررسید پرداخت اصل و سود آنها سپری شده باشد ۱۰۰ % ذخیره اختصاصی منظور می شود.